

Śląskie czasopiśmiennictwo gospodarcze w latach 1918—1939.

Artykuł poświęcony jest śląskiemu czasopiśmiennictwu gospodarczemu ukazującemu się w języku polskim w latach 1918—1939. Opracowując problem badawczy natrafiono na wiele spraw natury metodologicznej, gdyż brak jest definicji czasopiśmiennictwa gospodarczego. W niniejszym artykule przyjęto, że za czasopismo gospodarcze uważać należy ogół czasopism specjalizujących się w teorii i praktyce gospodarczej. Brak jest również klasyfikacji prasy gospodarczej. Część autorów dzieli czasopisma gospodarcze na:

1. gazety ogólnoinformacyjne, publikujące także wiadomości ekonomiczne;
2. magazyny, potem zaś czasopisma naukowe i czasopisma posiadające działy gospodarcze;
3. czasopisma naukowo-techniczne;
4. czasopisma o tematyce ogólnogospodarczej;
5. czasopisma specjalne poświęcone jednej gałęzi wiedzy ekonomicznej, a wśród nich także czasopisma techniczno-instruktażowe¹.

Podobny system klasyfikacji czasopism śląskich przyjęto w opracowaniu. Przy opracowaniu artykułu wykorzystano prace Andrzeja Paczkowskiego, Józefa Mądrego, Jerzego Jarosa, Hanny Ciszewskiej-Wusatowskiej, Jerzego Piaskowskiego, Stanisława Michalkiewicza i Jana Pazdura². Wykorzystano również szereg artykułów z takich czasopism jak: „Zaranie Śląskie”, „Sobótka”, „Prasa Polska”, „Zeszyty Prasoznawcze”. Wskazać tutaj należy na publikację W. Ogrodzińskiego omawiającą czasopisma śląskie w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu³. Również opracowanie L. Brożka i O. Michejdy rejestruje prasę na Śląsku Cieszyńskim. Łącznie autorzy wykazali 121 czasopism ukazujących się w części polskiej Śląska Cieszyńskiego oraz czeskiej⁴. Bardzo pomocne okazały się opracowania poświęcone bibliografii prasy autorów: E. Czeramazowicz, M. Sameckiej, J. Reitera, S. Antoniewskiego, H. Trockiej, J. Glenska oraz K. Meixner i J. Modrzyckiego⁵. Informację z zakresu statystyki ruchu wydawniczego zawierają opracowania Głównego Urzędu Statystycznego i Biblioteki Narodowej⁶. Również statystykę prasy znaleźć można w pracy Marii Czarnowskiej pt. *Ilościowy rozwój polskiego ruchu wydawniczego* (Warszawa 1967) kolejnym źródłem dostracającym informacji o prasie jest *Polska bibliografia adnotowana wiedzy o środkach masowego komunikowania* — wydawnictwo Krakowskiego Ośrodka Badań Prasoznawczych. Wiele prac z zakresu historii gospodarczej tego okresu wykorzystuje prasę gospodarczą, w tym i śląską, jako źródło historyczne. Jej poszczególne tytuły są bardzo

rozproszone, a sporządzenie spisu stanowiącego część niniejszego artykułu wymagało przejrzenia katalogów bibliotek: Narodowej, Uniwersyteckiej oraz Biblioteki Śląskiej. Z uwagi na fakt, że śląska prasa gospodarcza redagowana w języku polskim nie jest w pełni opracowana, niniejszy artykuł jest wstępem do badań i dokonuje jej ogólnej charakterystyki.

Wraz z uzyskaniem niepodległości Polska nie stanowiła jednolitego organizmu państwowego. Nie załatwiona była również sprawa granic, w tym zwłaszcza przynależności Śląska. Każdy z trzech zaborów posiadał przecież odmienny system organizacyjny administracji, gospodarki i prawodawstwa. Każda dzielnica, wnosząc w nowy organizm państwowy różny dorobek gospodarczy posiadała odmienny także system prasowy. Potrzeby tworzącego się młodego organizmu państwowego, kierowanie nim wymagało tworzenia sprawnego systemu informacji w postaci prasy.

Problemy gospodarcze, tak istotne dla zniszczonego wojną państwa, trafiały na łamy prasy codziennej, a tym samym rekompensowany był brak czasopiśmiennictwa gospodarczego.

Wraz z rozwojem życia gospodarczego, powstaniem organizacji społecznych i zawodowych, a także rozwojem życia naukowego tworzą się czasopisma gospodarcze. Część z nich kontynuuje tradycje uprzednio wydawanych tytułów. Większość jednak czasopism powstała w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku. Prasa gospodarcza to miesięczniki, dwutygodniki i tygodniki oraz rzadko dzienniki. W większości z nich przeważała tematyka mieszana. Stąd trudna jest klasyfikacja czasopism. Główny Urząd Statystyczny do czasopism gospodarczych zaliczał periodyki fachowe, ubezpieczeniowe, techniczne i komunikacyjne. Według tej klasyfikacji w 1926 r. ukazywało się — 184, 1930 r. — 279, 1935 — 366 czasopism gospodarczych (łącznie z obcojęzycznymi)⁷. Ośrodkami wydawniczymi były Warszawa, Kraków, Poznań, Lwów, Łódź, Bydgoszcz i Katowice. Większość redakcji czasopism, w tym również o dużych nakładach, nie posiadało własnej bazy drukarskiej co powiększało cenę czasopisma. Ponadto słabo zorganizowany był jej kołportaż. Wielkości nakładów kształtowały się różnorodnie i zależały od koniunktury gospodarczej kraju, a więc i od sytuacji ekonomicznej redakcji oraz ilości prenumeratorów.

Do połowy lat dwudziestych trwał proces tworzenia się czasopism. Czasopisma techniczne drukowano wówczas w nakładzie 600—1000 egz., rolnicze do 2000 egz., spółdzielcz 1000 — 2000 egz., rzemieślnicze i handlowe do 3000 egz. Kryzys gospodarczy lat 1929—1935 wyraźnie wpłynął na spadek liczby tytułów i nakładów czasopism. Większość z nich obniżyła nakłady od 1000 do 2000 egz. Pozostałe drukowano w nakładzie do 1000 egzemplarzy, branżowe nawet w mniejszej ilości.

Analiza tytułów i nakładów czasopism w Polsce w latach wielkiego kryzysu wykazuje, że w jego pierwszym okresie następowała stagnacja. Po 1931 r. postępuje powolny wzrost. Wskazuje na to między innymi proces tworzenia nowych czasopism:

1931 r. — 12 tytułów,

1933 r. — 29 — „ —

1934 r. — 37 — „ —

1935 r. — 44 — „ —

Odsetek przyrostu nie przekraczał w pierwszym okresie 10% stanu z roku poprzedniego. Przyspieszenie rozwoju prasy (o 25%) przypada na okres zakończenia kryzysu, to jest na 1935 r. O ile w 1933 r. istniało 235 czasopism gospodarczych, w tym 208 polskich, to już w dwa lata później ich liczba wzrosła do 286, z tego było 257 polskich⁸. Obserwujemy wzrost w grupie czasopism bankowo-finansowych i handlowych. Pojawiają się czasopisma samorządowe i liczna grupa statystycznych. Nowością tego okresu stało się powstanie czasopism technicznych, reprezentujących nowe dziedziny wiedzy i praktyki gospodarczej.

Czasopisma gospodarcze można podzielić na ogólnogospodarcze, fachowe, spółdzielcze i zawodowe. Stosowano również podział na czasopisma naukowe, gospodarcze typu ogólnego lub branżowego. W każdym z tych działów można przeprowadzić klasyfikację poziomą ze względu na typ i charakter czasopisma, a także pionową ze względu na dziedzinę gospodarki, którą reprezentują.

Rozwój czasopiśmiennictwa polskiego na Śląsku w początkowym okresie przebiegał odmiennie aniżeli w innych regionach. Wynikało to z faktu, że losy tych ziem ważyły się stosunkowo długo. W wyniku walk powstańczych i patriotycznej postawy ludu śląskiego sprawa przynależności Górnego Śląska stała się ponownie na forum międzynarodowym. Rada Ligi Narodów 12 X 1921 r. podjęła uchwałę zalecającą podział Górnego Śląska pomiędzy Polskę i Niemcy. Sprawę rozpatrywała Konferencja w Genewie w latach 1921—1922. Określiła ona podział i wzajemne relacje zachodzące między obu częściami tego obszaru na okres 15 lat. Przewidywała ona między innymi używanie obok języka polskiego również języka niemieckiego, co uwidoczniło się w niektórych czasopismach gospodarczych. Powstanie Polski, mimo to, że dało możliwości dla tworzenia prasy praktycznie nie wywarło wpływu na tworzenie czasopism gospodarczych. Spór o przynależność Śląska opóźniał ten proces i nie tworzył warunków dla stabilizacji prasy. Na Śląsku Cieszyńskim w latach 1919—1920 założono kilkanaście czasopism. Ukazywały się one jednak bardzo krótko i służyły głównie celom politycznym. Po rozdzieleniu Śląska Cieszyńskiego decyzją Rady Ambasadorów w Paryżu (28. VII. 20 r.) rozwój prasy przebiegał podobnie jak w kraju⁹. Inaczej i w bardziej złożonych warunkach przebiegał rozwój prasy na terenach Ślą-

ska będących pod niemiecką administracją. Po 1922 r. pozostała tutaj grupa działaczy polonijnych związanych z prasą, a wśród nich: Franciszek Godula, Antoni Pawleta, Jan Langowski. Na terytorium tym wydany był „Katolik” w Bytomiu i „Nowiny” w Opolu. Ogółem w 1933 r. jednorazowy nakład pism polskich wydawanych na Górnym Śląsku, a pozostającym w granicach państwa niemieckiego wynosił 10 600 egz.¹⁰ Mimo tak małego nakładu zasięg czytelniczy czasopism był znaczny, gdyż, czytano je wspólnie. Prenumerata polskich czasopism była aktem bohaterstwa. W walkę o Śląsk aktywnie zaangażowana była prasa, między innymi ukazujący się pod redakcją Jana Kubika w Bytomiu „Emigrant Górnos Śląski”. Podawał on w okresie plebiscytu adresy ośmiu Biur Górnos Ślązaków w Niemczech. Apelowal o udział w plebiscycie i oddanie głosu za przyłączeniem tych ziem do Polski. Czasopismo celowo redagowano dwujęzycznie (w jęz. polskim i niemieckim) by osiągnąć większy zasięg czytelniczy. Szereg artykułów w nim wskazuje na gospodarcze powiązanie z Polską. „By przemysł śląski nie upadł i by był nadal zdolnym do rozwoju jest koniecznem połączenie Śląska i zachodnich obszarów Polski w jedną całość państwową. Da się to uzyskać jedynie tylko przez przyłączenie Śląska Górnego do Polski”¹¹. Wiele czasopism śląskich oraz ukazujących się na innych terenach podtrzymywało w swej publicystyce sprawę przynależności Śląska do Polski. Wyraźnie uwidacznia się tutaj wpływ początkowo Komitetu Obrony Śląska, a następnie Polskiego Związku Zachodniego.

Śląskie czasopiśmiennictwo gospodarcze wyraźnie zaczęło się tworzyć w 1922 roku. Wówczas powstało szereg nowych tytułów. Wymienić tutaj należy „Śląski Przegląd Gospodarczy” — dwutygodnik poświęcony sprawom przemysłu i handlu. Pismo rozsyłane było na Górnym Śląsku i w różnych województwach Polski, głównie do zakładów przemysłowych. Reklamowały się w nim firmy polskie. Obok publicystów śląskich z kraju współpracowali prof. Ludwik Krzywicki, Stefan Dziewulski, redaktor kwartalnika „Ekonomista” Herman Diamand poseł na Sejm Ustawodawczy oraz szereg działaczy gospodarczych szczebla centralnego. Pismo, pokazując potencjał ekonomiczny i bogactwo Śląska, wskazywało na potrzebę związania komunikacyjnego oraz gospodarczego z resztą kraju. Wskazać tutaj należy na artykuły: A. Faltera, S. Rudawskiego, B. Kuśnierza, W. Fabierkiewicza. Ten ostatni stwierdził w swej publikacji, iż bojkot gospodarczy Polski ze strony Niemiec spowodował dla nas korzystne zmiany. Zmienił się kierunek eksportu polskiego, bowiem szukaliśmy nowych rynków zbytu na południu Europy, a jednocześnie dokonał się proces odbudowy naszego przemysłu¹². Czasopismo prowadziło bogaty dział, w którym zamieszczano wiadomości z Polski przeznaczone dla sfer przemysłowo-gospodarczych Śląska i reszty Polski.

Ściśle związany z wielkim kapitałem górnośląskim był ukazujący się od 1923 r. w Katowicach w języku polskim i niemieckim „Przemysł i Handel Górnośląski” (Handel und Industrie Oberchlesiens). Zamieszczał artykuły ekonomiczne, nie tylko związane z górnictwem i hutnictwem. Wydawano również specjalne numery poświęcone „Targom Wschodnim” (nr 4 z 1924 r.), „Przemysł Naftowy” (nr 7 z 1924 r.), „Banki na Górnym Śląsku” (nr 1 z 1924 r.), „Polski Przemysł Węglowy” (nr 1/2 z 1925 r.).

Szczególne znaczenie do współpracy i oddziaływania na prasę przywiązywał Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo-Hutniczych. Zwracał on uwagę na pisma lokalne oraz o zasięgu krajowym. Finansował poczynania wydawnicze Korfanteo przekazując mu przeszło 2 mln zł na zakup akcji Drukarni Polskiej i dziennika „Rzeczpospolita” oraz na wspieranie wydawnictw związku¹³. Tylko warszawska delegatura Związku wydawała na zakup prasy w 1926 r. kwotę 1 566 zł. Delegat utrzymywał bliskie stosunki z redakcjami pism warszawskich i przekazywał im materiały informacyjne¹⁴. Wydział Prasowy Związku przygotowywał i dostarczał materiały prasowe. Średnio w miesiącu przekazywano do dwudziestu artykułów. Wiele z nich zamieszczał między innymi „Przegląd Gospodarczy”. Organizację wspierali działacze Związku ogłaszając artykuły na łamach czasopism fachowych. Zwykle na krytykę organizacja odpowiadała pośrednio poprzez finansowane pisma. Związek Przemysłowców miał wpływ na wydawany od stycznia 1925 r. półoficjalny organ MSZ „Messenger Polonais Quatidien Politique Economique et Litte”. W zamian za publikację materiałów organizacja subwencjonowała pismo w wysokości 5 tys. zł miesięcznie¹⁵. Górnośląski Związek Przemysłowców poprzez uzależnione od siebie czasopisma prowadził szereg akcji prasowych propagujących i wyrażających stanowisko wielkiego przemysłu. Artykuły drukowała między innymi „Gazeta Handlowa”, a ich autorami byli Fall i R. Battaglia.

Wydawanie „Górnośląskich Wiadomości Gospodarczych” poprzedzone zostało wydawaniem „Informatora” (1922 r). Po dojściu do porozumienia pomiędzy wydawnictwem „Kupiec” (później „Kupiec i Świat Kupiecki”) uzyskano w „Kupcu” dział poświęcony sprawom kupiectwa śląskiego. Pierwszy numer dwutygodnika „Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze” organu Izby Handlowej w Katowicach ukazał się w XII. 1924 r. Pismo liczyło 40 stron, informowało o działalności Izby i sprawach gospodarczych. W dziale ogólnym omawiało aktualne problemy polityki gospodarczej. W dziale informacyjnym, redagowanym w języku polskim i niemieckim, czasopismo podawało informacje z zakresu ustawodawstwa handlowego, podatkowego, celnego, komunikacyjnego oraz sprawozdania z rynków krajowych i zagranicznych. „Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze” w dziale pod

tytułem „Z zagadnień chwili” poruszały w sposób dyskusyjny aktualne problemy gospodarcze. Wskazać tutaj należy na szereg artykułów pióra R. Brzeskiego, Z. Łady, H. Sanda i J. Pomianowskiego. Publicystyka w czasopiśmie oscylowała wokół wszystkich istotnych spraw kraju i regionu. Artykuły postulowały szereg rozwiązań z zakresu polityki gospodarczej oraz wnioskowano by powołać Naczelną Radę Gospodarczą jako organ doradczy i niezależny reprezentujący ogół interesów gospodarczych kraju¹⁶. Nie dopuszczenie doradztwa grup przemysłowych jest zdaniem pisma przyczyną kryzysu. Krytykę rządu znajdujemy w artykule *Nasza polityka eksportowa*, w którym autor wskazuje, iż błędne jest nastawienie na eksport artykułów rolnych przy nie dostrzeganiu możliwości eksportu wytworów wewnętrznych kraju¹⁷. Sprawy te rozwinięte zostały szerzej w czasopiśmie po odbytych w dniu 19. II. 1925 r. w Katowicach z inicjatywy Polskiego Związku Handlu Przemysłu i Finansów posiedzeniu górnośląskich organizacji gospodarczych w sprawach postulatów kredytowych. Z biegiem lat publicystyka „Górnośląskich Wiadomości Gospodarczych” odzwierciedla poglądy grup przemysłu nawołując do reformy ustawodawstwa gospodarczego i sprzeciwiając się przyrostowi wpływów państwa w życiu gospodarczym¹⁸. Obrona pozycji przemysłu uwidacznia się w poglądach na sprawy budowy Gdyni, która zdaniem czasopisma winna być portem i miastem handlowym, a nie ośrodkiem przemysłu¹⁹.

W grupie czasopism handlowych wymienić należy szereg pism o charakterze informacyjno-reklamowym. Wśród nich wyróżniał się „Informator Polskiego Związku Towarzystw Kupieckich Województwa Śląskiego” informujący o sprawach handlowych, celnych, a także zajmujący się reklamą. Informator liczył 16 stron i redagowany był z podziałem na działy: Gospodarczy, Podatkowy, Celny, Targi i Wystawy, Komunikaty. Niezwykle istotnym był fakt, że w czasopiśmie często pisano o sprawach Gdańska i Gdyni oraz informowano o szkodzących Polsce²⁰.

Sprawom kupiectwa średniego poświęcony był „Górnośląski Przegląd Kupiecki”. Gazeta już w 1926 r. zamieściła cykl artykułów rozważających możliwości kontaktów handlowych Śląska przez Gdynię²¹.

Ze środowiskiem kupców pochodzenia żydowskiego związany był „Śląski Przegląd Tygodniowy” wydawany w 1932 r. w Bielsku. Czasopismo poruszało sprawy przemysłu drobnego i rzemiosła oraz handlu.

Kontynuacją wymienionych uprzednio informatorów stał się tygodnik „Informator Przetargowy” ukazujący się w 1939 r. w Chorzowie. Liczył 8 stron i posiadał dział: Budowlano-drogowy, Kanalizacyjno-instalacyjny, Stolarsko-malarski, Różne, Ustawodawstwa i Ogłoszenia.

Zbliżoną problematykę publicystyczną do czasopism handlowych prezentowały czasopisma rzemieślnicze. Wskazać tutaj należy na dwutygodnik „Rzemieślnik Śląski”. Czasopismo służyło radami i wskazówkami dla rzemiosła i drobnego przemysłu. Czasopismo charakteryzował przychylny stosunek do rządu. Zmierzało do konsolidacji śląskiego środowiska rzemieślniczego. Czytane głównie przez rzemieślników, pismo wydawano w nakładzie 1000 egzemplarzy²². Pismo przestało się ukazywać w 1933 r., wznowiono go w 1937 r. „Rzemieślnik Śląski” poza artykułami o aktualnych zagadnieniach z zakresu rzemiosła zawierał: ustawy, rozporządzenia i okólniki władz Izby Rzemieślniczej, wiadomości z życia gospodarczego, zawodowego i organizacji rzemiosła, a także informacje podatkowe, skarbowe, ubezpieczeniowo-gieldowe.

Podobny charakter nosił „Obuwnik” — miesięcznik powstały w 1934 r. w Katowicach. Jako pismo Związku Cechów Obuwniczych prezentowało sprawy zawodowe, informowało o przepisach oraz zamieszczało artykuły popierające rząd. Między innymi poparta została deklaracja ozon Adama Koca²³.

W grupie czasopism rzemieślniczych znajdował się również „Śląski Piekarz i Cukrownik”. Dwutygodnik poświęcony obronie interesów piekarnictwa. Publikował artykuły ogólnogospodarcze, informacje o piekarnictwie, projekty ustaw, ogłoszenia oraz informacje „Z życia organizacji”.

Z krótkotrwałych czasopism wymienić należy tygodnik „Ekonomista Światowy” — pismo ukazujące stosunki gospodarcze Polski i zagranicy.

Drugie czasopismo o krótkim żywocie to miesięcznik „Oferta” zajmujący się pośrednictwem pracy, kupna i sprzedaży.

Sprawom gospodarki miejskiej Mysłowic poświęcony był ukazujący się w latach 1934—1935 tygodnik „Echo Śląskie”. Od 1933 r. rozszerzył swój zasięg na Zagłębie Dąbrowskie. Artykuły omawiały gospodarkę miejską, finansową, ubezpieczeniową i skarbową. Poważną i niezwykle istotną rolę w rozwoju przemysłu śląskiego spełniały czasopisma techniczne, a wśród nich hutnicze i górnicze. Funkcjonowanie tych czasopism wynika ze specyfiki gospodarki śląskiej. Najstarszym z nich był „Przegląd Górniczo-Hutniczy” ukazujący się latach 1903—1939²⁴. Zamieszczał informacje z zakresu techniki górniczej i hutniczej oraz artykuły ekonomiczne i prawne. W spisie treści w latach dwudziestych wyodrębniono działy: Sprawy płacy, Sprawy robotnicze, Ubezpieczenia robotników, Rynek węglowy, Koleje żelazne i Drogi wodne. Od 1920 roku w statystyce uwzględniono okręgi: dąbrowski, krakowski i górnośląski. Od 1930 r. pismo w skali roku liczyło średnio od 646 do 688 stron i poprawie uległa współpraca z autorami artykułów, przeważnie z fachowcami oraz pracownikami Akademii Górniczej w Krakowie. W 1935 r. licz-

ba współpracujących z redakcją doszła do 53 osób. Na łamach czasopisma publikowali między innymi: Andrzej Battaglia, Władysław Biernacki, Witold Budryk. Jedną z interesujących publikacji była praca Jana Blitka pt. *Zarys stanu technicznego polskiego przemysłu węglowego* zamieszczona we wrześniowym numerze „Przeglądu” w 1936 r. Szereg materiałów publikowanych w „Przeglądzie” ma wartość tak dla historii techniki jak i historii gospodarczej²⁵.

Miesięcznik Związku Polskich Hut Żelaznych „Hutnik” był pismem o charakterze ogólnokrajowym i wychodził w Warszawie w 1929 r. Oddalenie redakcji od centrum życia górniczo-hutniczego Polski międzywojennej sprawiło, że redakcja od stycznia 1932 r. została przeniesiona do Katowic. Czasopismo stało na wysokim poziomie interesując się wyłącznie problemami techniki i technologii²⁶.

Pismem przeznaczonym dla praktyków oraz specjalistów z górnictwa, hutnictwa, przemysłu i budownictwa był „Technik”. Czasopismo postawiło sobie za cel informowanie techników polskich o stanie i postępach techniki, ze szczególnym uwzględnieniem tych dziedzin, które najsilniej były reprezentowane na Śląsku. Zamieszczało wiadomości o ulepszeniach i wynalazkach, uwzględniało przegląd prasy technicznej i prowadziło kronikę życia gospodarczego. Od piątego rocznika (1932) zmienia okładkę i zmniejsza objętość artykułów górniczych na rzecz innych dziedzin technicznych.

W 1928 r. na prawach rękopisu ukazywały się „Wiadomości Tygodniowe Związku Polskich Hut Żelaznych”. Układ treści w nich dzielił się na dwa działy: część gospodarczą, w której oceniano koniunktury na wyroby hutnicze, sprawy robotnicze, surowcowe. Dział drugi zatytułowany „Różne” podawał informacje o układach handlowych i traktatach. Bogate dane statystyczne o produkcji hut i sprzedaży znajdujemy w tabelach zamieszczanych na końcu czasopisma.

Charakter gazety zakładowej nosiła „Gazeta Hutnicza BKS Werk-Zeitung” wydawana w Hajdukach Wielkich w latach 1929—1930. Koncentrowała się ona na sprawach gospodarczych, BHP, podawała informacje o gospodarce Górnego Śląska. Wszystkie informacje umieszczano szpaltemi w języku polskim i niemieckim.

Należy podkreślić, że ważną rolę w dziejach polskiej prasy na Śląsku odegrały w okresie międzywojennym czasopisma techniczne o profilu górniczo-hutniczym. Wykazywały one wysoki poziom fachowy i naukowy z szerokim zakresem informacji o nowościach. Istotny dla rozwoju tej grupy czasopism jest fakt, że w swej publicystyce nie ograniczały się tylko do Śląska, ale stopniowo nabierały ogólnokrajowego charakteru.

Wśród czasopism rolniczych na Śląsku czołową pozycję zajmował „Rolnik Śląski”. Czasopismo z tradycjami ukazywało się od 1892 r. w Cieszynie, a następnie od 1932 r. w Katowicach jako urzędowy organ Śląskiej Izby Rolniczej.

„Tygodnik Śląski” od kwietnia 1927 r. stał się organem wszystkich organizacji rolniczych. W czasopiśmie publikacje ułożone były w dwunastu działach tematycznych poświęconych uprawie, hodowli, działalności organizacji rolniczych oraz poradnictwu. Średnio w roku ukazywało się do 30 artykułów w każdym z działów czasopisma. Autorami artykułów fachowych byli między innymi profesorowie Państwowej Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszyńcu. Do „Rolnika Śląskiego” załączone były stałe dodatki: „Rolnik Spółdzielca”, „Działkowiec Śląski”, „Śląska Gospodyni”. Ponadto w latach 1927—1937 załączano okładkę w języku niemieckim pt. „Landbund”. Przeznaczona ona była dla Związku Ziemiaków Śląskich i abonowana w 300 egzemplarzach. Opóźniało to proces polonizacji, chociaż nie wpływało na charakter czasopisma. Mimo to, że pismo rzadko zajmowało się problematyką polityczną to w ważnych momentach historycznych angażowało się w sprawy polskie. W okresie powstań apelowało o pomoc żywnościową dla walczącego Śląska. Zaś o plebiscycie napisało: „...zapadło na zachodzie rozstrzygnięcie stanowiące o naszym losie. Zapadło bez względu na naszą wolę. Rozdzielono kraj nasz od wieków jeden żywy organizm, rozerwano braci tworząc w ten sposób na żywym ciele ranę otwartą, która wiecznie krwawić będzie”²⁷. W następnych latach czasopismo realizując przewodnie hasło: „oświata i praca narody wzbogaca” propagowało akcję oświatową niedzielnych uniwersytetów wiejskich, gromadzenia księgozbioru dla bibliotek rolniczych. Według statystycznej analizy całego rocznika 1935 „Rolnika Śląskiego” na blisko 1000 artykułów aż 90% z nich dotyczyło spraw fachowych z poszczególnych dziedzin rolnictwa.

W mniejszym nakładzie ukazywało się czasopismo „Spółnota Zagłębia Dąbrowskiego”. Jego tytuł wskazuje, że pełniło ono rolę organu Spółdzielni Spożywców Zagłębia Dąbrowskiego. Pismo wydawano w małym formacie o objętości 4 stron. Na przykład cały numer 12 z 1932 r. poświęcony był 25-leciu pracy Spółdzielni „Zgoda” w Piaskach. O czytelnictwie tego pisma pisała między innymi Maria Dąbrowska. W swym reportażu ze Śląska stwierdziła, że „Konsum Kolejowy” w 1935 r. prenumerował 15 egzemplarzy „Spółnoty” na 6 tysięcy członków. Spółdzielnia w Birtulowach (powiat rybnicki) prenumerowała 200 egzemplarzy na 600 członków, w Rydułtowach licząca 198 członków aż 200 egzemplarzy pisma”²⁸.

Przy analizie śląskich czasopism gospodarczych wspomnieć należy o „Przewodniku Gospodarczym” dla województw: kieleckiego, krakowskiego i śląskiego. Nosił on charakter rocznika-informatora, w którym znajdujemy charakterystykę ogólnych stosunków gospodarczych województw. Zamieszczony był wykaz przedsiębiorstw, urzędów i instytucji oraz uzdrowisk i miejsc klimatycznych. „Przewodnik Gospodarczy” wydawano w Sosnowcu.

Analizując śląskie czasopiśmiennictwo gospodarcze stwierdzić należy, że istniały praktycznie dwa czasopisma ogólnogospodarcze. Pierwsze „Nowe Jutro” nosiło podtytuł „Śląski Organ Ligi Odrodzenia Gospodarczego”. Zaczęło wychodzić we wrześniu 1935 r. Związane z pismem „Legion” „Nowe Jutro” propagowało ideologię organizacji, nawoływało do podniesienia gospodarczej i politycznej potęgi państwa i narodu. Na jego łamach publikowali: A. Jakubowski, J. Molikowski i S. Siedlecki. Zdaniem publicystów rząd powinien uruchomić wielkie roboty publiczne aby ożywić gospodarkę kraju. Kończącą część czasopisma zajmowały reklamy polskich firm handlowych i przedsiębiorstw²⁹.

Drugim czasopiśmem o charakterze ogólnogospodarczym był tygodnik „Polska Jutrzejsha Gospodarcza”. Ukazywał się w Katowicach w latach 1932—1938 a drukowano w Drukarni Polskiej w Tarnowskich Górach. Funkcję redaktora naczelnego sprawował Tadeusz Matula. Pismo szeroko podejmowało problematykę gospodarczą. „Polska Jutrzejsha Gospodarcza” prezentowała stanowisko prorządowe, propagowała i broniła polityki gospodarczej rządu. „Wybitne wpływy na życie gospodarcze ma rząd, przejawia troskę o wytworzenie równowagi gospodarczej, zmniejszenie rozpiętości cen, zwiększenie konsumpcji”³⁰. W swych publikacjach broni mniejszego akcjonariusza i jest zwolennikiem polskiego kapitału. Wiele miejsca w czasopiśmie zajmowały sprawy związane z nowymi inwestycjami, takimi jak COP, Gdynia oraz modernizacją przemysłu Śląskiego. Czasopismo reprezentując koncepcję polityki prorządowej stało na stanowisku, że rozbudowa gospodarcza Polski może odbyć się tylko przez współdziałanie z państwem tysięcy prywatnych przedsiębiorców³¹. Uprzemysłowienie, twierdził na łamach czasopisma poseł Andrzej Wierzbicki, „może być następstwem tylko powszechnego naturalnego, opartego na rentowności ruchu inwestycyjnego”. Szereg artykułów dowodzi, że czasopismo broni pozycji polskiego średniego i drobnego kapitału. Oddaje to między innymi następujące stwierdzenie: „Pismo nasze na płaszczyźnie życia gospodarczego jako czołowy element, jako naczelnny motor stawia inicjatywę prywatną, jej oddając zasadnicze kierownictwo”³². „Stąd w szeregu informacjach podawana jest statystyka przedsiębiorstw przekazanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego w ręce prywatnych przemysłowców. Większość artykułów w analizowanym czasopiśmie omawia najistotniejsze problemy gospodarcze ówczesnej Polski. Jednak szereg publikacji o sprawach gospodarki powiązanych jest z problemami gospodarczymi Śląska. Czasopismo stwierdza wprost: „Nie ulega dyskusji, iż do najważniejszych inwestycji należą te, które wzmacniają gospodarczo oś Śląsk-Gdynia”³³. Czasopismo bardzo mocno broniło spraw Polski i Polaków. Krytykowało wspieranie wydawnictw reklamowych niemieckich przez kupców poznańskich, wskazując jednocześnie

nie na zależności kupiectwa polskiego w tym mieście od niemieckich instytucji banków, które to powstały dzięki zręcznej polityce tych ostatnich³⁴. W odpowiedzi na niemiecką ustawę prasową z 1937 r. pismo zamieszcza protest Syndykatu Dziennikarzy Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego przeciwko systemowi niszczenia prasy polskiej w Niemczech³⁵. Czasopismo reprezentując linię polityczną rządu doceniało w jej kształtowaniu znaczenie prasy. Stwierdza, że w Polsce panuje obawa przed prasą, a niewiele gałęzi życia gospodarczego ma biura prasowe. Dalej czasopismo dowodzi, że społeczeństwo nie zna życia gospodarczego, jego organizacji i postulatów. W przybliżeniu tych spraw szczególna rola przypada prasie niezależnej, chociaż zdaniem publicysty również i prasa opozycji oddaje usługi, gdyż wskazuje na błędy³⁶.

Podobnie jak i w całym kraju prasa śląska od 1938 r. podejmuje kampanię na rzecz „powrotu Spisza i Orawy do Macierzy”. W czasopiśmie artykuły dowodzą mocarstwowości Polski i twierdzą, że granica polsko-węgierska jest warunkiem pokoju w Europie³⁷.

Większość śląskich czasopism gospodarczych w swych publikacjach regionalnych wykorzystywało materiały ze „Śląskich Wiadomości Statystycznych. „Miesięcznik ukazywał się od kwietnia 1934 r. nakładem Śląskiego Biura Statystycznego. Czasopismo redagowało biuro liczące 4 osoby, a redaktorem naczelnym był Rajmund Buławski. „Śląskie Wiadomości Statystyczne” prowadziły działy: Ludność, (gdzie omawiano stan i ruch ludności) Zdrowotność publiczną, Bezpieczeństwo, Życie umysłowe i kulturalne. Wychowanie fizyczne i sport oraz Organizacje społeczne. W dziale „Życie Gospodarcze” informowano o górnictwie i przemyśle, rolnictwie, komunikacji, kredycie, cenach i pracy. Dział „Administracja Publiczna” poświęcony był funkcjonowaniu Województwa Śląskiego, samorządowi, robotom publicznym oraz opiece społecznej. Każdy numer miesięcznika kończyły zarządzenia.

Śląska prasa gospodarcza w II Rzeczypospolitej rozwijała się odmiennie niż cały system prasowy kraju. Odmiennosc wyraźnie występowała w pierwszych latach po I wojnie światowej. Walka o przyłączenie tych terenów ukierunkowywała czasopisma gospodarcze do prowadzenia również publicystyki politycznej. Z drugiej strony słabe zainteresowanie tymi terenami ze strony rządu polskiego oraz inne wydarzenia polityczne sprawiały, że prasa polska nie była wspierana finansowo. Kapitał, w głównej mierze niemiecki rzecz jasna, że także jej nie wspierał. Stąd rozwój i kształtowanie się śląskiego czasopiśmiennictwa gospodarczego przypada na okres po włączeniu tych obszarów do Polski. Następną charakterystyczną cechą czasopiśmiennictwa na Śląsku było istnienie wielu czasopism górniczo-hutniczych i technicznych powiązanych z gospodarką i potrzebnych kształtującej się polskiej inteligencji technicznej na Śląsku. Pozytywną cechą

tej grupy czasopism jest to, że z biegiem lat nabierały one charakteru ogólnopolskiego. Śląskie czasopiśmiennictwo gospodarcze charakteryzował dobry poziom redakcyjny i ogromne zainteresowanie problematyką regionu. Jednocześnie, bardziej niż w innych regionach, dostrzegano potrzebę rozwoju gospodarczego Śląska i ściślejszego związku z gospodarką Polski. Można stwierdzić, że śląskie czasopiśmiennictwo gospodarcze reprezentowało wszystkie dziedziny gospodarki regionu i ściśle związane było z problematyką polityczną i ekonomiczną tego terenu i kraju.

PRZYPISY

- ¹ A. Garlicka, *Czasopiśmiennictwo gospodarcze*, w: *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 r.* Warszawa 1981 s. 114.
- ² A. Paczkowski, *Prasa polska w latach 1918—1939*. Warszawa 1980. Historia i Współczesność t. 2. Czasopiśmiennictwo górnicze w Polsce. Pod redakcją Jerzego Jarosa. Katowice 1977. Historia i Współczesność t. 4. Czasopiśmiennictwo hutnicze w Polsce. Pod redakcją Jerzego Jarosa. Katowice 1979. J. Mądry, *Z dziejów badań nad prasą polską na Śląsku do roku 1939*. Katowice 1970.
- ³ W. Ogrodziński, *Wykaz czasopism śląskich w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu*. „Zaranie Śląskie” 1938. z. 3.
- ⁴ L. Brożek, O. Michejda, *Powojenna prasa polska na Śląsku Cieszyńskim*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” 1934. t. 4. s. 217.
- ⁵ E. Czermamawicz, *Stan prac i problemy bibliografii czasopism polskich (1901—1955)*. Warszawa 1978. S. Antoniewski, *Zarys bibliografii polskiego czasopiśmiennictwa rolniczego i pokrewnego na ziemiach polskich za okres 200 lat (1755—1955)*. Warszawa 1960. Bibliografia polskich czasopism technicznych od 1918 do 1928 r. z zakresu techniki i przemysłu. w: *Bibliografia polskich wydawnictw technicznych za pierwsze dziesięciolecie niepodległości 1918—1928*. Warszawa 1929. J. Gliński, *Nakłady prasy polskiej na Śląsku (1789—1939)*, „Studia Śląskie” 1978. nr 34. *Katalog czasopism technicznych 1936 r.* Warszawa 1936. K. Meixner, J. Modrzycki, *Katalog polskiej prasy na Śląsku do 1939 r.* Muzeum w Cieszynie M. Przywecka-Samecka, J. Reiter, *Bibliografia polskich czasopism śląskich do 1939 r.* Wrocław 1960. H. Trocka, J. Reiner, *Polskie czasopiśmiennictwo spółdzielcze 1874—1958*. Warszawa 1962. I. Turowską-Bar, *Polskie czasopisma od wsi i dla wsi od XVIII w do 1960 r.* Warszawa 1963. *Bibliografia wydawnictw GUS 1918—1968*. Warszawa 1968.
- ⁶ Statystyka czasopism za lata 1922—1929. w: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*. GUS Warszawa. R. 1920/1922, 1930. Statystyka druków za 1930 rok. „Kwartalnik Statystyczny”. R. 1931. z. 4. Statystyka druków za rok 1931—1935, GUS. „Statystyka Polski”, seria B, z. 3. 21; seria C. z. 16. 32, 55. Warszawa 1932—1936. Urzędowy wykaz czasopism wydawanych w Rzeczypospolitej Polskiej, zarejestrowanych w Bibliotece Narodowej. Dodatek Miesięczny do Urzędowego wykazu druków. Warszawa BN. R. 1929, 1939. *Katalog Prasowy PAR (Polska Agencja Reklamy)*. Poznań Biuro Ogłoszeń PAR. 1921, 1922/23. 1925, 1933, 1934/35. 1936. 1938/39. *Spis Gazet i Czasopism RP*. Warszawa. Biuro Ogłoszeń Teofila Pietraszka. § 1921. 1939/40. *Katalog Prasowy RP*. Wyd. Larum. Biuro Ogłoszeń. Warszawa 1936, 1938.
- ⁷ *Encyklopedia historii gospodarczej...* s. 114.
- ⁸ GUS, Statystyka Polski. Seria C, Zeszyt 53. Warszawa 1937. s. 22.
- ⁹ A. Pilch, *Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim w latach 1848—1920*. w: „Studia i materiały z dziejów Śląska”. t. III. Wrocław 1960. s. 463.

- ¹⁰ R. Bednarz, *Historia prasy śląskiej*. „Prasa Polska” 1962 nr 1. s. 11.
- ¹¹ „Emigrant Górnśląski” 1921 nr 2. s. 7.
- ¹² W. Fabierkiewicz, *O bojkocie gospodarczym Polski przez Niemcy*. „Śląski Przegląd Gospodarczy” 1922, nr 7, s. 1—2.
- ¹³ F. Biały, *Górnśląski Związek Przemysłowców Górniczo-Hutniczych 1914—1932*. Wrocław 1967. s. 161.
- ¹⁴ Tamże. s. 167.
- ¹⁵ PAN, *Biuro Sejmu* t. 4.
- ¹⁶ R. Brzeski, *Naczelna Rada Gospodarcza*. „Górnśląskie Wiadomości Gospodarcze” 1925, nr 7.
- ¹⁷ Z. Łada, *Nasza polityka eksportowa*. „Górnśląskie Wiadomości Gospodarcze” 1925, nr 14.
- ¹⁸ J. Pomianowski, *O reformę ustawodawstwa gospodarczego* „Górnśląskie Wiadomości Gospodarcze 1930 nr 13.
- ¹⁹ SK, *Port w Gdyni a miasto portowe Gdynia*. „Górnśląskie Wiadomości Gospodarcze” 1930 nr 10.
- ²⁰ *Sprawozdanie z przebiegu Zjazdu kupiectwa polskiego*. „Informator Polskiego Związku Towarzystw Kupieckich Województwa Śląskiego” 1924 nr 11/12.
- ²¹ L. Charap, *Jak upłynął kupiectwu rok 1926*. „Górnśląski Przegląd Kupiecki” 1926 nr 11/12.
- ²² WAP Katowice, *Zespół Dyrekcja Policji w Katowicach*, sygn. 41 b.
- ²³ „Obuwnik” 1937 nr 1.
- ²⁴ S. Kossuth, *Pięćdziesięciolecie „Przeglądu Górniczego”, „Przegląd Górniczy” 1954 nr 1.*
- ²⁵ J. Jaros, *Historia „Przeglądu Górniczo-Hutniczego” w: Historia i Współczesność*. t. 2. Czasopiśmiennictwo górnicze w Polsce. Katowice 1977. s. 31—42.
- ²⁶ H. Ciszewska-Wusatowska, „Hutnik”. *Monografia historyczna czasopisma z lat 1929—1939*. Warszawa 1977.
- ²⁷ *Z nowym rokiem*. „Rolnik Śląski” 1921 nr 1.
- ²⁸ Maria Dąbrowska, *Śląsk Spółdzielczy*. w: *Kalendarz Śląski 1973*. Katowice 1973. s. 144.
- ²⁹ „Nowe jutro” 1935 nr 1.
- ³⁰ *Na dnię polskiego kryzysu gospodarczego*. „Polska Jutrzej-sza Gospodarcza” 1935 nr 1.
- ³¹ *Rząd i społeczeństwo na wspólnym szlaku gospodarczym*. „Polska Jutrzej-sza Gospodarcza” 1938 nr 1.
- ³² Tamże, 1937 nr 46.
- ³³ Tamże, nr 5.
- ³⁴ *Czy kupcy polscy w Poznaniu mają tak dużo pieniędzy. Finansowanie niemieckiej prasy*. „Polska Jutrzej-sza Gospodarcza” 1937 nr 19.
- ³⁵ *W obronie godności i zagrożonego stanu posiadania*. „Polska Jutrzej-sza Gospodarcza” 1937 nr 34.
- ³⁶ *Prasa w życiu gospodarczym*. „Polska Jutrzej-sza Gospodarcza” 1938 nr 2.
- ³⁷ „Polska Jutrzej-sza Gospodarcza” 1938 nr 36—44.

CZASOPIŚMA HANDLOWE

1. *Biuletyn Prasowy Izby Przemysłowo-Handlowej*. Katowice 1938—1939. Miesięcznik. BS.
2. „Górnśląski Przegląd Kupiecki”. Katowice 1926. Tygodnik. BS.
3. „Informator Polskiego Związku Towarzystw Kupieckich Województwa Śląskiego”. Katowice 1924—1925. Dwutygodnik. BS.
4. „Oferta”. Katowice 1928. BJ, BS, UW.
5. „Przemysł i Handel Górnśląski”. Katowice 1923—1925. Miesięcznik. BJ, UW, BS.
6. „Spółnota Zagłębia Dąbrowskiego”. Warszawa 1932—1935. BS.

CZASOPISMA OGÓLNO-GOSPODARCZE.

7. „Echo Śląskie” od 1936 „Echo Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego”. Mysłowice 1934—1939. Tygodnik. BS.
 8. „Ekonomista Światowy”. Cieszyn 1923. Tygodnik. BS.
 9. „Emigrant Górnośląski”. Bytom 1921. Tygodnik. BS.
 10. „Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze”, od 1936 „Śląskie Wiadomości Gospodarcze”. Katowice 1924—1939. Dwutygodnik. BS.
 11. „Jutro-Nowe Jutro”. Katowice 1935. BS.
 12. „Polska Jutrzejsza Gospodarcza”. Katowice 1932—1939. Tygodnik. BS, SGPiS.
 13. „Przewodnik Gospodarczy”. Sosnowiec 1938. Rocznik. BS.
 14. „Przegląd”. Mikołów 1927—1928. Tygodnik. BS.
 15. „Śląski Przegląd Gospodarczy”. Katowice 1922. Dwutygodnik. BS.
 16. „Śląskie Wiadomości Gospodarcze”. Katowice 1939. Tygodnik. BN, SGPiS, BS.
 17. „Śląskie Wiadomości Statystyczne”. Katowice 1934—1939. Miesięcznik. BS.
- ## CZASOPISMA PRZEMYSŁOWE I TECHNICZNE.
18. „Czasopismo Górnośląskiego Związku Przemysłowców Górniczo-Hutniczych, Katowice 1932. Miesięcznik. BN, BS.
 19. „Gazeta Hutnicza BKS Werk-Zeitung”. Hajduki Wielkie 1929—1930. Miesięcznik. BS.
 20. „Głos Kopali i Hut”. Katowice 1930. Tygodnik. BJ.
 21. „Hutnik”. Warszawa-Katowice 1929—1939. Miesięcznik. BN, BUW, SGPiS, BS.
 22. „Metalowiec”. Frysztat-Cieszyn-Kraków 1919. UW, BJ.
 23. „Przegląd Górniczo-Hutniczy”. Dąbrowa Górnicza 1903—1939. Dwutygodnik. BN, SGPiS, BS.
 24. „Przemysł i Handel Górnośląski”. Katowice 1923—1925. Dwutygodnik. BN, SGPiS, BS.
 25. „Technik”. Katowice 1928—1939. Miesięcznik. BS.
 26. „Typografia”. Katowice 1927—1930. Miesięcznik. BS.
 27. „Wiadomości Koła Techników Drogowych”. Katowice 1935—1939. Miesięcznik. BN.
 28. „Wiadomości Tygodniowe Związku Polskich Hut Żelaznych”. Warszawa 1928. BS.
 29. „Zbrojenie Betonu”. Katowice 1939. Miesięcznik. BS.
- ## CZASOPISMA RZEMIEŚLNICZE.
30. „Górnośląski Rzemieślnik i Przemysłowiec”. Katowice 1926. Miesięcznik. BS.
 31. „Obuwnik”. Katowice 1934—1937. Miesięcznik. BS.
 32. „Rzemieślnik Śląski”. Katowice 1929—1939. Tygodnik. PTPN, BUAM, BS.
 33. „Śląski Piekarz i Cukiernik”. Katowice 1932—1935. Dwutygodnik. BN, BS.
- ## CZASOPISMA ROLNICZE.
34. „Bartnik Śląski”. Katowice 1939. Miesięcznik. BS.
 35. „Handlowiec-Wystawca”. Katowice 1933. BS.
 36. „Informator Przetargowy”. Chorzów 1939. BS.
 37. „Miesięcznik Ogrodniczy”. Lwów 1918—1939. CBR.
 38. „Przegląd Ogrodniczy”. Lwów 1923. CBR.
 39. „Pszczelarz Śląski”. Katowice 1928. Miesięcznik. BS.
 40. „Rolnik”. Bytom 1894—1931. UW, BS.
 41. „Rolnik Śląski”. Cieszyn-Katowice 1893—1939. Dwutygodnik. BS.